

Vrije Universiteit Brussel

From the Selected Works of Serge Gutwirth

November 19, 1988

Over wetenschap en politiek in actie

Serge Gutwirth
Koen Raes

Available at: https://works.bepress.com/serge_gutwirth/75/

Over wetenschap en politiek in actie

*Serge Gutwirth (Vrije universiteit Brussel en Erasmus Universiteit Rotterdam) en
Koen Raes (Universiteit Gent en Universitaire Instelling Antwerpen):*

**'Wetenschap creëert geen kaste supermensen
die als enigen, verheven boven elk menselijk oordeel,
de ondubbelzinnige waarheid produceren'**

In een tribune in *De Standaard* en *de Morgen* van begin november uitten een aantal wijsgeren en natuurwetenschappers hun ongerustheid over het initiatief van minister van Volksgezondheid Colla om vier zogeheten niet-conventionele geneeswijzen – acupunctuur, osteopathie, homeopathie en chiropraxie – wettelijk te erkennen. Voor alle duidelijkheid: met het wetsontwerp is het er de minister niet om te doen die geneeswijzen op zich meteen ook als door het ziekenfonds terugbetaalde medische behandelingen te erkennen. Wel wil hij controle op de uitoefening van die alternatieve geneeswijze en het ook mogelijkheid maken dat erkende artsen, apothekers en kinesitherapeuten deze niet-conventionele geneeswijzen mogen beoefenen. Volgens de schrijvers van de tribune gaat de minister in deze te ver. Het is, zo stellen zij, niet de bevoegdheid van de politieke overheid om zich uit te spreken over de geldigheid van wetenschappelijk onderzoek. Het komt "niet aan de politici, maar wel aan de wetenschappers (toe) uit te maken welke behandelingsmethodes wetenschappelijk verantwoord zijn en welke niet". Nu wensen wij hier zeker niet de verdediging op ons te nemen van deze niet-conventionele geneeswijzen. Niet alleen weten we daar niets van af, maar ook hebben we er zelf helemaal geen voeling mee. Ook

gaan we hier, zelfs al valt er veel over te zeggen, niet in op de mogelijke demagogische en electorale bedoelingen van de minister. Waar wij het in deze reactie willen hebben is de positivistische zelfgenoegzaamheid van de tribuneschrijvers en het aanmatigende beeld dat zij van 'de' wetenschap en in het bijzonder 'de' geneeskunde ophangen.

Vooreerst gaat het er uiteraard niet om dat 'de' politiek zou bepalen welke behandelingsmethodes wetenschappelijk verantwoord zijn. Dat komt inderdaad de wetenschappers toe. Hoe dit geschiedt is overigens alderminst duidelijk, laat staan openbaar en transparant. Wetenschappelijke controverses worden, anders dan politieke of juridische betwistingen, niet volgens bepaalde vooraf vastgelegde procedures opgelost. De verliezers worden niet beschermd, maar uitgesloten. De erkenning van de wetenschappelijkheid van een feit, een methode of een procédé is steeds het resultaat van een strijd of een controverse tussen wetenschappers, die daarbij natuurlijk de materie zelf (empirisch) trachten te benutten, maar die zich tevens sterk maken door een hele reeks bondgenoten binnen en buiten het wetenschappelijke netwerk om zich heen te scharen. Elk "wetenschappelijk verantwoord feit" is dan ook de realisatie van wat oorspronkelijk een project

was, en dit wellicht ten koste van andere projecten waarvoor, zeg maar, geen subsidies konden worden verkregen. Wetenschap in actie is bij uitstek verweven met de samenleving waarin ze wordt beoefend. Zij is dan ook niet "geheel verschillend" van andere menselijke activiteiten. Zij schept geen kaste supermensen die als enigen, verheven boven elk menselijk oordeel, de ondubbelzinnige waarheid produceren. De wetenschap, in actie heeft m.a.w. een maatschappelijke dimensie. En, men begrijpe ons niet verkeerd, dit doet niets af aan de eigenheid, waarde en kracht van wetenschappelijke kennis.

Immers, er is geen ander netwerk waar een uitspraak zoveel wordt gecontroleerd en tegengesproken dan in het wetenschappelijke. Juist dat èn niet zogenaamde geprivilegieerde onbevleete, onbaatzuchtige en rechtstreekse toegang tot de waarheid of de werkelijkheid brengt sterke en betrouwbare wetenschappelijke kennis voort.

Ten bewijze van deze politieke dimensie van de wetenschap kan overigens worden aangevoerd dat de wetenschappelijke gemeenschap overigens heel wat pluralistischer is dan de tribuneschrijvers suggereren, en dat geld a fortiori voor de alternatieve geneeswijzen. Immers, heel wat 'conventionele' artsen, apothekers of kinesitherapeuten beoefenen wel degelijk alternatieve geneeswijzen. In Frankrijk heeft de orde van geneesheren om de erkenning van homeopathie gevraagd, in de Verenigde Staten zijn chiropraxie en osteopathie erkend aan vele universiteiten, net zoals in China acupunctuur. 'Dé' wetenschap bestaat in die zin niet als het monolithische blok waar de tribuneschrijvers naar verwijzen. De discussies en de strijd over wetenschappelijkheid en onwetenschappe-

lijkheid houden immers – en gelukkig – nooit op. En daarbij is het uitsluiten van bepaalde zienswijzen onder het motto dat ze onwetenschappelijk zijn een praktijk die kenmerkend is voor de gevestigde scholen en machten binnen de wetenschappelijke netwerken. Wetenschappers ontpoppen zich dan ook – zoals Isabelle Stengers schrijft – als officiële vertegenwoordigers van een werkwijze, die elke weerstand er tegen kunnen afdoen als obscurantistisch of irrationeel. Wat door de tribuneschrijvers moois wordt geïllustreerd.

Maar nog los daarvan gaat het er in het betrokken wetsontwerp niet om te zeggen wat wetenschappelijk, maar wel maatschappelijk mag. Dat is iets heel anders. Wat wetenschappelijk waar is, is daarom nog niet maatschappelijk relevant, rechtvaardig of wenselijk. Het zijn dan ook de tribuneschrijvers zelf die de door hen – niet door ons – voorgehouden absolute scheiding tussen politiek en wetenschap met voeten treden als zij stellen 'dê' politiek ondergeschikt te willen maken aan de bevindingen van 'dê' wetenschap. Als men die positie overigens veralgemeent is het einde van de politiek in zicht: de wetenschappelijke kennis wordt dan de ultieme toetsteen voor elk beleid en het *gouvernement des experts* – dat alle kritiek kan wegwuiven met als voorwendsel dat hij onwetenschappelijk zou zijn – neemt dan de plaats in van een politiek gebaseerd op democratische vertegenwoordiging en publieke discussie. Dat kan toch niet de bedoeling zijn... Men mag veeleer verwachten dat wetenschappers hun maatschappelijke verantwoordelijkheid serieuzer zouden opvatten en zich voortdurend vragen zouden stellen over de maatschappelijke impact van hun handelen. Is de les van Los Alamos en Hiroshima/Nagasaki

dan niet voldoende duidelijk geweest? Of die van Mengele en consorten? Of moet er iets nog monsterlijker gebeuren om de mythe van de scheiding tussen maatschappij en wetenschap volledig te doen verdwijnen.

Het wetsontwerp zegt natuurlijk niet dat niet-conventionele geneeswijzen wetenschappelijk van aard zijn – dan zouden ze niet meer niet-conventioneel zijn – maar wel dat ze kennelijk voor velen een heilzame werking hebben en daarom ook onder controle moeten worden gebracht. Voor de patiënten maakt het tenslotte niet veel uit of zij om wetenschappelijke dan wel om onwetenschappelijke redenen genezen. Dat laatste is de inzet. Tegen deze achtergrond is het de verantwoordelijkheid van de politiek om mensen te beschermen tegen schadeberokkenende handelingen of praktijken, veeleer dan tegen alles wat als onwetenschappelijk wordt afgedaan. Welnu, dat de genoemde alternatieve geneeswijzen gevaarlijk zouden zijn voor de gezondheid – en dus, integendeel, verboden zouden moeten worden – moet nog worden aangetoond en hard gemaakt, zeker nu velen wel degelijk overtuigd zijn van hun doeltreffendheid. In die zin gaat de minister met zijn wetsontwerp juist niet zijn boekje te buiten. Immers, door erkenningsprocedures in te voeren of door ook conventionele gezondheidshelpers de mogelijkheid te bieden deze niet-conventionele geneeswijzen te beoefenen worden patiënten niet in de handen van volstrekt onprofessionelen geduwd en wordt het mogelijk een zekere controle uit te oefenen op de opleiding in en de producten voor de niet-conventionele geneeswijzen.

Waarom hebben de tribuneschrijvers overigens niet met even grote wetenschappelijke klem geprotesteerd te-

gen het halsoverkop in de handel brengen van Viagra zonder dat vooraf veel van het “uiterst grondig wetenschappelijk onderzoek” werd verricht waarvan zij stellen dat het per definitie voorafgaat aan de erkenning van iedere nieuwe behandelingsmethode in de klassieke geneeskunde? De waarheid is dat dit onderzoek thans geschiedt, nu Viagra op grote schaal wordt gebruikt. Hetzelfde geldt overigens voor Lariam, die onbetaalbare anti-malariapil met zoveel nevenwerkingen dat ze in sommige landen niet meer wordt verkocht, terwijl er goedkope Chinese kruidenpillen bestaan die terzake blijkbaar ook afdoende werken. In de praktijk is het natuurlijk zo dat de doeltreffendheid van heel wat klassieke geneesmiddelen voortdurend de inzet blijft van grote controverse, maar dat zulks niet verhindert dat ze toch in de handel worden gebracht. Zo *evidence based* is dat allemaal niet. ‘Dé’ wetenschap is, zoals gezegd, in de praktijk vaak mede gekoppeld aan economische en politieke belangen. Het zou geen kwaad kunnen mochten wetenschappers en wijsgeren met dezelfde strengheid en volgens dito normen in eigen boezem kijken.

Wat meer nuancering, kritische zin, en vooral, maatschappelijke verantwoordelijkheid zijn dus zeker niet misplaatst. Het is te ver gaan ‘de’ politiek geheel afhankelijk te maen van ‘dé’ wetenschap – als *pensée unique*. De tegengestelde richting moet worden ingeslagen. Juist de explicitering van de verwevenheid van wetenschap en politiek en van het pluralisme binnen de wetenschap zelf kan een basis aanreiken voor een wetenschap die meer maatschappelijke verantwoordelijkheid op zich neemt en voor een politiek die beter is onderhouden.